

**Рецензія
офіційного рецензента**

кандидата мистецтвознавства, доцента, доцента кафедри
композиції та інструментування Харківського національного університету
мистецтв імені І.П. Котляревського

Малого Дмитра Миколайовича

на дисертаційну роботу Аулової Анни Святославівни
**«РОЗШИРЕНІ ВИКОНАВСЬКІ ТЕХНІКИ В НОВІТНЬОМУ ЦИМБАЛЬНОМУ
РЕПЕРТУАРІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ ВИМІРИ»**,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю **025 Музичне мистецтво**

Вже понад століття розширені виконавські техніки посідають важливе місце у композиторській творчості, оскільки їх застосування суттєво розширює виражальні можливості музичних інструментів, темброво збагачує музичний твір, впливає на розвиток композиторського мислення та стимулює еволюцію виконавської практики. Попри значну кількість наукових праць, присвячених цій проблематиці, вона й досі зберігає потенціал для подальшого теоретичного осмислення. Зокрема, триває дискусія щодо термінологічного визначення самого явища: у науковій літературі та професійному дискурсі функціонують такі поняття, як «розширені виконавські техніки», «розширені інструментальні (вокальні) техніки», «розширені техніки гри», «нетрадиційні прийоми гри», «нетипові способи звукоутворення» тощо. Відтак питання термінологічної визначеності залишається відкритим.

Дисертаційне дослідження А. С. Аулової, безперечно, є **актуальним**, оскільки присвячене розширеним виконавським технікам у цимбальному мистецтві – проблемі, яка фактично не була предметом спеціального вивчення у вітчизняному музикознавстві. Це зумовлено як специфікою самого інструмента, що традиційно асоціюється з народно-інструментальною практикою, так і відносно недавнім процесом його активного переосмислення у професійній композиторській творчості. Водночас окремі аспекти зазначеної проблематики вже отримали висвітлення у працях зарубіжних дослідників, зокрема Вебстера та Міра.

Метою дослідження авторка визначає розроблення типології розширених технік гри на цимбалах та виявлення особливостей їх функціонування у сучасному цимбальному репертуарі. Така постановка проблеми є цілком закономірною та зумовлює **наукову новизну** роботи, оскільки в сучасному музикознавчому дискурсі подібні дослідження фактично відсутні. Вагомим науковим результатом є запровадження поняття «розширена цимбальна техніка», розроблення типології предметів, що використовуються під час гри на цимбалах, а також висвітлення виражального потенціалу розширених виконавських прийомів у сучасній музичній практиці.

Для реалізації поставлених завдань дисертантка залучає широкий корпус творів для цимбалів, створених упродовж 2005–2024 років. До аналізу включено як сольні, так і ансамблеві композиції переважно зарубіжних авторів (Боні, Грем, де Грут, Епштейн, Пай, Хайнд, Хаффман, Сео та ін.), а також українських композиторів, зокрема Д. Лазарєва та О. Рибака. Усі вони активно звертаються до нетрадиційних прийомів гри та експериментів у сфері звукоутворення. Важливою перевагою роботи є введення до наукового обігу значної кількості маловідомих творів, які рідко стають об'єктом музикознавчого аналізу та ще недостатньо представлені у виконавській практиці.

Методологічна база дослідження є належним чином обґрунтованою та відповідає його меті й завданням. У роботі використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, серед яких історичний, структурно-функціональний, компаративний, семантичний, типологічний методи, а також метод виконавського аналізу. Особливого значення набуває органологічний метод, який дозволяє розглядати розширені техніки гри крізь призму конструктивних особливостей цимбалів та специфіки їхнього функціонування як інструмента.

Перший розділ дисертації має історико-музикознавчий характер і присвячений дослідженню виникнення та еволюції розширених виконавських технік у музичному мистецтві. Авторка послідовно простежує їх розвиток на матеріалі творів для різних інструментів/інструментальних груп – від фортепіано

до дерев'яних духових, мідних духових, народних інструментів, зокрема цимбалів. У підрозділах 1.2–1.5 зазначена проблематика розглядається переважно в теоретико-методологічному аспекті. Дисертантка здійснює ґрунтовний аналіз наукової та методичної літератури, присвяченої розширеним виконавським технікам у різних інструментальних сферах. Зокрема, розглянуто праці Б. Бартолоцці, Г. Бріджеса, Р. Нагіла, Т. Хауелла, Р. Діка та інших дослідників, присвячені духовим інструментам; роботи А. Контарські, К. Стоуна, Л. Вайса та інших авторів, що стосуються фортепіанних розширених технік; дослідження Б. Турецьки, Е. Фаллоуфілд, П. Стрейндж, присвячені струнно-смичковим інструментам; а також праці А. Сташевського, Л. Веньшу, І. Єргієва, Г. Матвіїва та інших учених, у яких розглядаються особливості застосування розширених технік на народних інструментах. Окремий підрозділ (1.6) присвячено безпосередньо розширеним цимбальним технікам, де детально проаналізовано дослідження Дж. Вебстера та Р. Мура. Узагальнюючи розглянутий матеріал, авторка доходить висновку про те, що *«розширення виконавського арсеналу нерідко відбувається шляхом міжінструментального запозичення»* (с. 81).

Другий розділ присвячено інструментам гри на цимбалах – пальцяткам та їхнім альтернативам. Спираючись на праці Г. Шиллінга, М. Лисенка, Г. Хоткевича, О. Незовибатько, Т. Барана та інших дослідників, авторка простежує історію формування терміна «пальцятки», аналізує різні варіанти його найменування, типи обмоток і конструктивні особливості. Значну увагу приділено систематизації альтернативних засобів звукоутворення на цимбалах, серед яких інструменти, запозичені з інших виконавських практик (палички, смички, трубочки, медіатори тощо), а також різноманітні побутові предмети, зокрема келихи, гребінці та інші об'єкти.

Важливим аспектом розділу є аналіз музичних творів крізь призму використання різних інструментів і пристосувань для гри на цимбалах. Розглядаючи програмний зміст та образно-семантичну сферу композицій, авторка виявляє зв'язок між обраним способом звукоутворення та художнім

задумом твору. Так, використання скляних келихів у творі П. Махайдика інтерпретується як засіб створення асоціацій із церковними дзвонами та відтворення атмосфери релігійного ритуалу (с. 102), тоді як застосування пальцяток від китайських цимбалів у творі К. де Грута пов'язується з образом істоти-мутанта, що постійно трансформується. Окрему увагу приділено використанню медіаторів у сюїтах для цимбалів Дж. Перейри, Д. Лазарєва та Б. Рояї.

Самостійне місце в структурі розділу посідає підрозділ, присвячений діяльності дуету *Lamnth* (скрипка і цимбали). Авторка висвітлює історію колективу та аналізує твори з його репертуару, що вирізняються широким спектром розширених виконавських технік. Залучений музичний матеріал фактично постає своєрідною енциклопедією сучасних експериментів у сфері цимбального виконавства, демонструючи різноманіття способів звукоутворення та використання альтернативних інструментів для гри.

У *третьому розділі* дисертації досліджуються новітні способи гри на цимбалах, які авторка класифікує за основними принципами звукоутворення: удар, піццикато, флажолет і глісандо. Кожен із цих прийомів розглядається на матеріалі творів сучасних композиторів, серед яких Н. Ширі, К. де Грут, Ф. ван Вік, М. Епштейн, М. Солкінд-Перл, Р. Хайнд, Д. Коупленд та інші. Такий підхід дозволяє не лише систематизувати наявні різновиди розширених технік, а й виявити особливості їх художнього функціонування в сучасному цимбальному репертуарі.

У загальних висновках дисертації авторка узагальнює результати дослідження відповідно до поставлених у вступі мети та завдань. Особливої уваги заслуговують додатки, у яких представлено розроблені авторкою типологічні таблиці, що систематизують основні результати дослідження. Серед них: типи обмоток пальцяток із зазначенням конкретних творів та стильових контекстів їх використання; інструменти та пристосування для гри на цимбалах; розширені типи ударів; різновиди піццикато; типи глісандо; а також нетрадиційні зони звуковидобування на різних частинах інструмента.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

1) У роботі значну увагу приділено специфіці цимбалів як інструмента та особливостям застосування на ньому розширених виконавських технік. У зв'язку з цим виникає питання: чи могли б Ви окреслити ті конструктивні та акустичні характеристики цимбалів, які принципово відрізняють цей інструмент від інших струнних інструментів? Наскільки особливості строю та звукової організації цимбалів впливають на композиторське мислення, вибір музичного матеріалу та можливості реалізації розширених виконавських технік?

2) У тексті дисертації використовуються поняття «прийом», «прийом гри», «виконавська техніка», «спосіб гри», «спосіб звукоутворення», які належать до ключового термінологічного апарату дослідження. Чи могли б Ви з методологічної точки зору уточнити співвідношення цих понять та визначити межі їх застосування? У чому полягають їхні принципові відмінності та чи можуть вони в окремих випадках функціонувати як синонімічні?

Дисертація Аулової А. С. **«Розширені виконавські техніки в новітньому цимбальному репертуарі: теоретичний та практичний виміри»** є оригінальним і науково значущим дослідженням, яке не має прямих аналогів у сучасному вітчизняному музикознавстві. Робота фактично формує цілісне уявлення про сучасні розширені цимбальні техніки, їх походження, класифікацію та особливості функціонування в новітньому музичному мистецтві.

Вагомою перевагою дисертації є залучення широкого кола сучасних, маловідомих у вітчизняному мистецькому середовищі творів для цимбалів, у яких представлено різноманітні підходи до використання розширених виконавських технік, альтернативних способів звукоутворення та спеціальних засобів гри. У такий спосіб дослідження не лише розкриває нові аспекти виконавської практики, а й вводить до наукового обігу значний пласт сучасного цимбального репертуару.

До безперечних наукових здобутків авторки належить розроблення типології розширених прийомів гри на цимбалах, а також систематизація спеціальних предметів і пристосувань, що використовуються у сучасній виконавській практиці. Запропоновані класифікації становлять важливий внесок у розвиток органологічних та виконавсько-музикознавчих досліджень.

Практична цінність дисертації полягає у можливості застосування її результатів у різних сферах музичної діяльності. Отримані висновки та систематизований матеріал можуть бути використані у виконавській і композиторській практиці, а також у музикознавчих дослідженнях, зокрема в галузях інтерпретології, теорії музики, історії музики та органології.

Текст дисертації не містить ознак реферативності, весь матеріал роботи є наукометричним, цілісним і логічно побудованим. Авторка дотрималася принципів академічної доброчесності, що підтверджено результатами перевірки тексту за допомогою комплексного онлайн-сервісу *Turnitin*. Апробація основних результатів дисертаційного дослідження засвідчена публікацією трьох статей у фахових наукових виданнях, включених до переліку, затвердженого МОН України (категорія Б) та двох публікаціях апробаційного характеру. Крім того, результати дослідження були представлені на п'яти міжнародних і двох всеукраїнських конференціях. Загальний обсяг дисертації становить 237 сторінок, з яких 196 – основного тексту, що відповідає вимогам до виконання робіт подібного рівня. Список використаних джерел налічує 204 позицій, з яких 113 – іноземними мовами.

Дискусійні положення, викладені в цій рецензії на дисертацію А.С.Аулової, не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, оскільки авторка запропонувала оригінальну наукову концепцію щодо вивчення розширених цимбальних технік, обґрунтувала на високому науковому рівні.

Таким чином, дисертаційне дослідження А.С.Аулової відповідає вимогам пунктів 5-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого

Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 року, а також «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 року.

У зв'язку з вищевикладеним, дисертантка Аулова Анна Святославівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 025 – Музичне мистецтво.

Кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри композиції та інструментування
ХНУМ імені І.П. Котляревського **Дмитро МАЛИЙ**